

Ξεκάθαρες οι απώλειες του Ερντογάν

Οι γκρίζες ζώνες της αντιπολίτευσης που θα έχουν ρόλο στο αποτέλεσμα των εκλογών

ΑΝΑΛΥΣΗ

Του Νίκου Μούδουρου



Έστω και αν δεν έχει αποφασιστεί το τυπικό μέρος της ημερομηνίας διεξαγωγής των εκλογών, η Τουρκία βρίσκεται ήδη και με ουσιαστικό τρόπο σε μια έντονη προεκλογική εκστρατεία. Σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που όλοι οι πολιτικοί πρωταγωνιστές όχι μόνο δεν αρνούνται, αλλά επιδιώκουν να επηρεάσουν τους πολίτες, μέσα από τις ανοιχτές πολιτικές συγκεντρώσεις τους σε ολόκληρη την Τουρκία. Όπως και σε προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις, έτσι και στη σημερινή συγκυρία ο αριθμός των ερευνών γνώμης που δημοσιοποιούνται είναι τεράστιος. Από μόνο του το γεγονός αυτό φανερώνει και την ολοκλήρωση της «εκλογικής διάταξης» όλων των κομματικών συνασπισμών. Μέσα από όλα τα προαναφερθέντα προκύπτουν τρεις ξεκάθαρες τάσεις, αλλά και αμέτρητες γκρίζες ζώνες που τελικά φαίνεται ότι θα έχουν τον δικό τους ρόλο στο αποτέλεσμα.

Η πρώτη ξεκάθαρη τάση είναι η μείωση των ποσοστών και της δημοφιλίας τόσο του Ερντογάν, όσο και της συμμαχίας AKP-MHP που τον στηρίζει. Ειδικά σε ό,τι αφορά στο κυβερνών AKP, οι δημοσκοπικές τάσεις μέχρι και τον Αύγουστο του 2022 καταγράφουν απώλειες που φτάνουν μέχρι και το 10%. Από 40% των εκλογών του 2018, σήμερα το κόμμα του Ερντογάν (σε επίπεδο δημοσκοπήσεων) παρουσιάζεται λίγο πιο κάτω από 30%. Με δεδομένη την καθίζηση των ποσοστών του ακροδεξιού MHP, η συμμαχία της εξουσίας σε αυτή τη συγκυρία δεν φαίνεται να φτάνει στο 50%+1 που απαιτείται για την εκλογή προέδρου.

Η δεύτερη ξεκάθαρη τάση είναι η αύξηση των ποσοστών σχεδόν όλων των βασικών κομμάτων της αντιπολίτευσης, όχι όμως σε επίπεδο συνολικής αναπλήρωσης των ποσοστών στην Εθνοσυνέλευση. Με απλά λόγια, τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τουλάχιστον στη σημερινή συγκυρία, δεν φτάνουν σε ποσοστά που θα τους διασφαλίσουν τις 360 έδρες (από τις 600 της Εθνοσυνέλευσης) που είναι αναγκαίες για να οδηγήσουν τη χώρα σε ένα νέο δημοψήφισμα υιοθέτησης του κοινοβουλευτικού συστήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκρότηση της βασικής συμμαχίας έξι κομμάτων της αντιπολίτευσης επικεντρώθηκε στην ανάγκη κατάργησης του προεδρικού συστήματος και επιστροφής της χώρας σε μια βελτιωμένη έκδοση κοινοβουλευτισμού. Επομένως στο παρόν στάδιο φαίνεται ότι ο αποκλειστικός προσανατολισμός της αντιπολιτευτικής συνεργασίας στο ζήτημα του κοινοβουλευτικού συστήματος δεν μπορεί να δημιουργήσει από μόνος του ανατρεπτικές δυναμικές στο εκλογικό σώμα.

Η τρίτη ξεκάθαρη τάση της συγκυρίας είναι η σχετική «θεμελίωση» της επιρροής που θα έχει η οικονομική κατάσταση στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος. Στις επικείμενες εκλογές, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη αναμέτρηση της τελευταίας δεκαετίας, εκείνο που ξεχωρίζει στον καθορισμό πολιτικών νοσοτροπιών, θέσεων και προσανατολισμών μιας τεράστιας μάζας ψηφοφόρων είναι η αβεβαιότητα γύρω από το θέμα της καθημερινής επιβίωσης. Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι την ίδια στιγμή που η κακή οικονομική κατάσταση είναι ίσως ο σοβαρότερος παράγοντας που επηρεάζει την πορεία των εκλογών, αποτελεί και τον παράγοντα που εμπεριέχει τις περισσότερες γκρίζες ζώνες και ερωτηματικά.



Η κοινωνική ανισότητα και η απουσία απαντήσεων

Όπως έχει προαναφερθεί το τελευταίο χρονικό διάστημα έχει σταθεροποιηθεί η απώλεια εκλογικής δύναμης της κυβέρνησης Ερντογάν και η βασική αιτία είναι η κακή οικονομική κατάσταση. Ωστόσο είναι επίσης γεγονός ότι η κεφαλαιοποίηση της αντίδρασης ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας από την αντιπολίτευση και η μετατροπή αυτής της αντίδρασης σε δυναμική αλλαγής της κυβέρνησης αργοπορεί. Ένας από τους κύριους λόγους αυτού του γκρίζου πεδίου είναι η απουσία ολοκληρωμένων απαντήσεων στα δομικά προβλήματα της οικονομίας και ιδιαίτερα στο ζήτημα της εμβάθυνσης της κοινωνικής ανισότητας.

Καθίζηση του ακροδεξιού MHP με ενδεχόμενη απώλεια της πλειοψηφίας για το AKP

Τις περιόδους 2003-2007 και 2010-2011, η τουρκική οικονομία κατέγραψε ιστορικά ρεκόρ μεγέθυνσης. Άλλωστε η συγκεκριμένη πορεία ήταν μια από τις βασικές δυνάμεις που αναπαρήγαγαν τη σχετικά σταθερή διακυβέρνηση Ερντογάν. Όμως ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που συνόδευσε αυτή την εποχή της «τεχνητής ευμάρειας» ήταν η εκτόξευση της υπερπλεονάζουσας των νοικοκυριών που έφτασε ακόμα και σε ποσοστά άνω του 20% του ΑΕΠ. Η συμπεριληψη των κατώτερων εισοδηματικών στρωμάτων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και ο «εκδημοκρατισμός των δανείων», ήταν μια πολύ σοβαρή μορφή αντικατάστασης της απώλειας εισοδημάτων από τους μισθωτούς και σχετικής «διασφάλισης» της καταναλωτικής τους δυνατότητας. Την ίδια όμως στιγμή ήταν και μια μορφή αναπαραγωγής της εξάρτησης τους από την πολιτική εξουσία.

Στην εποχή μετά την πανδημία, τα χαρακτηριστικά της «τεχνητής ευμάρειας» φαίνεται ότι αποτελούν οριστικά παρελθόν. Τα στοιχεία σε σχέση

με την κοινωνική ανισότητα που βιώνει η χώρα παραπέμπουν μάλλον σε ένα «κοινωνικό σοκ». Με την άνοδο του AKP στη διακυβέρνηση της Τουρκίας το 2002, οι αμοιβές της εργασίας αποτελούσαν το 29,2% του ΑΕΠ. Εκείνη την περίοδο υπολογίζεται ότι το σύνολο των μισθωτών εργαζομένων είναι 10,6 εκατομμύρια. Το δεύτερο τέταρτο του 2022, οι αμοιβές της εργασίας μειώθηκαν στο 25,6% του ΑΕΠ. Την ίδια στιγμή, οι μισθωτοί εργαζόμενοι αυξήθηκαν σε 21,6 εκατομμύρια. Συνεπώς ένας πολύ μεγαλύτερος πληθυσμός διαμοιράζεται ένα συρρικνωμένο μέρος από το ΑΕΠ της Τουρκίας. Εξέλιξη που συνήθως περιγράφεται στην Τουρκία ως «εξαφάνιση της μεσαίας τάξης».

Αντίθετα, τη διετία της πανδημίας 2020-2022, τα εισοδήματα του κεφαλαίου αυξήθηκαν από 42,4% του ΑΕΠ σε 54%. Το κρίσιμο σημείο από τα προαναφερθέντα στοιχεία προκύπτει εάν ληφθεί υπόψη ότι η βασική στρατηγική της κυβέρνησης Ερντογάν για αντιμετώπιση της κρίσης της πανδημίας ήταν η διασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας της οικονομίας και της μαζικής έκθεσης των εργαζομένων στις επιπτώσεις της. Η φιλοσοφία πίσω από το σύνθημα «οι τροχοί της οικονομίας να συνεχίσουν να γυρίζουν» σε συνδυασμό με την υποτίμηση του νομίσματος και την δραματική αύξηση του πληθωρισμού, προκάλεσαν περισσότερες πιέσεις στους μισθωτούς οι οποίοι και αποτελούσαν τον κύριο άξονα της εκλογικής βάσης του AKP. Έτσι, από τη μια πλευρά είναι απολύτως κατανοητή η σημερινή απώλεια εκλογικής δύναμης του κυβερνώντος κόμματος, αλλά παραμένουν πολλά ερωτηματικά ως προς το γιατί αυτή η αντίδραση δεν μεταφράζεται σε δραματική αύξηση των ποσοστών της αντιπολίτευσης.

Απώλειες σε νέους και Κούρδους

Πέραν των φτωχότερων στρωμάτων, οι πιο χαρακτηριστικές απώλειες για το κυβερνών κόμμα καταγράφονται ανάμεσα σε Κούρδους ψηφοφό-

ρους. Σε προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις, ιδιαίτερα μέχρι και το 2015, το AKP αντλούσε ποσοστά που έφταναν ακόμα και το 35% ανάμεσα στον Κουρδικό πληθυσμό. Οι πιο πρόσφατες έρευνες γνώμης δείχνουν ότι σήμερα το ποσοστό του μειώνεται στο 20%. Σοβαρότατες είναι και οι απώλειες που καταγράφει ανάμεσα στους νέους ηλικιακά ψηφοφόρους. Ιδιαίτερα μεταξύ των ηλικιών 22 και 54 χρονών, το κυβερνών κόμμα έχει απωλέσει την πρωτοκαθεδρία του, ενώ το κενό μεγαλώνει εάν ληφθεί υπόψη ότι αυτή ακριβώς η τάση πολλαπλασιάζεται και ανάμεσα στα 6 εκατομμύρια νέων που θα έχουν για πρώτη φορά το δικαίωμα ψήφου στις επικείμενες εκλογές. Βεβαίως θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο Ερντογάν παραμένει ισχυρότατη πολιτική προσωπικότητα στις ηλικίες άνω των 54 χρονών.

Το Κουρδικό «καίρι» την αντιπολίτευση

Σε ό,τι αφορά στις απώλειες του AKP στον κουρδικό πληθυσμό, είναι ξεκάθαρο ότι οι βασικές αιτίες βρίσκονται στην αυταρξικοποίηση της πολιτικής του και στην συγκρότηση της συμμαχίας του με το MHP. Δηλαδή στους δύο άξονες που συνέβαλαν ουσιαστικά στην επιστροφή της λογικής καταστολής όλων των πτυχών του κουρδικού πολιτικού κινήματος. Οι απώλειες στους νέους ψηφοφόρους σχετίζονται με πιο σύνθετες πτυχές. Για παράδειγμα με την πρωτόγνωρη αδυναμία του AKP να συγκροτήσει ένα περιεκτικό πρόγραμμα για το μέλλον που να είναι κατανοητό, συγκεκριμένο, αλλά και εφικτό. Τουλάχιστον μέχρι και την κρίσιμη διετία 2013-2015, το AKP ξεχώριζε για την ικανότητα του στην προώθηση ενός συγκεκριμένου μελλοντικού στόχου τον οποίο μετέφραζε σε πολιτικό πρόγραμμα. Όμως από το 2015 και μετά είναι πλέον φανερό ότι η αποκλειστική πολιτική πλατφόρμα της κυβέρνησης είναι η δημιουργία και εκμετάλλευση των κρίσεων με τρόπο που να υπογραμμίζεται η ανάγκη μιας ισχυρής διακυβέρνησης με μοναδικό προσανατολισμό την διατήρηση των «κεκτημένων» της εξουσίας. Αυτή είναι και η δυναμική αποξένωσης των νέων.

Επομένως τα στοιχεία που απουσιάζουν από την αντιπολίτευση για να δημιουργήσει πιο ολοκληρωμένες τις προοπτικές της αλλαγής εξουσίας, είναι κυρίως η προβληματική στάση της στο Κουρδικό και η καθυστέρηση στην παρουσίαση κυβερνητικού προγράμματος που να είναι το αποτέλεσμα της κοινής διαβούλευσης. Η προβληματική στάση στο Κουρδικό δεν είναι κάτι που μπορεί να ξεπεραστεί άμεσα. Ωστόσο η δεύτερη διάσταση του κυβερνητικού προγράμματος είναι κάτι που εάν ολοκληρωθεί σύντομα, μπορεί όντως να επηρεάσει θετικά το μέρος των ψηφοφόρων που δηλώνουν αναποφάσιστοι.

*Λέκτορας, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

